Г. М. Серьгішко

Засоби переконання у поезії Павла Тичини

В історії дослідження збірок Павла Тичини в українському літературознавстві можна знайти багато прогалин. Критиків передовсім цікавить ранній Тичина, «кларнетизм» його поезії. Інтерес до збірок воєнних років хронологічно припадає на 1948–1982 рр. Упродовж зазначеного часу здійснюється переважно літературознавчий аналіз збірок «Сталь і ніжність» (1941), «Перемагать і жить» (1942), «Тебе ми знищим – чорт з тобою» (1942), «День настане» (1943). Ці збірки кваліфікуються як ґрунтовний творчий доробок митця, що не поступається за силою звучання творам періоду 20-х років. Про поезію П. Тичини в цей час писали такі літературознавці, як Н. Костенко, М. Плющ, Г. Колесник, Л. Новиченко, Ю. Лавріненко, В. Стус, О. Білецький, С. Шаховський, О. Губар, А. Іщук, Л. Ставицька.

На жаль, ніхто не звертався до вивчення творчості П. Тичини в аспекті теорії аргументації. Специфіка нашої роботи полягає у дослідженні поезії П.Тичини під кутом методології неориторики. Відтак, ми розглядаємо текст у відношеннях «адресант – текст – адресат». Відповідно, поезія прочитується нами з точки зору її переконувальної сили, спрямованої на читача.

Сучасний психологічний словник дає таке визначення поняття «переконання»: *переконання* – метод впливу риторичними засобами на свідомість особистості через звернення до її власного критичного судження.

У риториці все підпорядковане мистецтву переконання. На етапі інтенції – це підбір матеріалу, у диспозиції – його розташування, в елокуції – добір мовних засобів та способів їх подачі. Ми

зупинимося власне на художніх засобах переконання, які відносяться до розділу «елокуція».

У сучасній літературознавчій стилістиці, лексикології називають переважно три тропи: метафору, метонімію та синекдоху, що виникають в результаті семантико-функціонального переносу. Здатність мови до тропеїчності робить її багатшою на переносні значення й відтінки, динамічнішою, свіжішою й образнішою.

Звертаючи увагу на попередні зауваження виокремлюємо завдання нашого дослідження – простежити вживання та функціонування основних засобів переконання у поезії П. Тичини на прикладі окремої поезії «Я утверждаюсь».

У поетичному дискурсі Павла Тичини ми бачимо громадянський пафос, який він спрямовує на аудиторію. На ньому автор вибудовує особливі стосунки з читачем. Вірш «Я утверждаюсь» цілковито можна віднести до радянської класики. Цитуючи рядки: «Я єсть народ, якого // Правди сила // Ніким звойована ще не була», акад. О. Білецький писав про П. Тичину, що він дійсно «заслужив це право говорити від імені всього народу, заслужив право бути глашатаєм його Правди». Поетове «Я» тут невіддільне від образу народу. Вживання займенника «я» поряд з іменником «народ» ніби висуває на перший план тему народу, яка, зрештою, конкретизується отим авторовим «Я», стає особистішою, відчутнішою.

Сполучення «Правди сила» в змісті твору виступає узагальнюючим символом: це і нескорений радянський народ, і священні революційні ідеали загальнолюдського прогресу. Після слів біда, чума («Яка біда мене, яка чума косила!») – знову образ сили: «А сила знову розцвіла». Динаміка анафористичного «щоб жити» сягає верхньої точки в особовому дієслові («бо я живу»), яке до того ж є логічним градаційним завершенням займенниково-дієслівного повтору «я стверджуюсь, я утверждаюсь».

Безпосереднім звертанням «Тевтоніє!» називається об’єкт народної ненависті. Тепер у поетичному арсеналі П. Тичини зневажливо-гнівні рядки: «Ти думала – тобою весь з’їдаюсь?», «Фашистська гидь, тремти!», якими поет таврує ворога. Відповідно до цього конкретизується і образ радянського народу, образ невпокореної сили.

З’являється лексико-синонімічне вираження образу радянського народу: «своїх орлів скликаю, кличу, зву». Метафоричне «орли», співвідносне з поняттям «народ», підготовлене поперед-

нім контекстом, зокрема смисловою структурою словосполучення «крильми позгортаюсь». Метафора таким чином роз'єднує кордони тексту, створює ілюзію «відкритості», робить текст більш містким. У випадках використання метафор сам факт літературності виявляється тільки через контекст. Маємо певну «ненадійність» тексту, але ця «ненадійність» компенсується естетичним ефектом, який замінює собою трохи знижену поетичну функцію.

Не можна не помітити у поезії тавтологію «злодюг злодійських». Ця фігура, яка має семантику ворожості, ненависті, дає ідейно-естетичну мотивацію, стає виразною стилесememою.

Образна динаміка вірша П. Тичини твориться на основі композиційно-смислової співвіднесеності лексем «народ», «я», «сила», «орли», що характеризуються різними силовими лініями на семантичному та стилістичному рівнях. Усі ці образи складають певний семантичний код, тобто вибудовують певне тематичне коло.

Отже, соцреалістична поезія П. Тичини як зразок нової естетичної якості досі залишається мало прочитаною. Тому твердження О. Білецького, про «найменш вивчений останній період творчості П. Тичини», актуальне й зараз.